

מכיפור לכפות ומִפְסָה לסוכות

מִכְפּוֹר לְכַפּוֹת
וּמִפְסָה לְסֻכּוֹת
מִשְׁפַּךְ שֵׁיחַ לְשֵׁאִיבָה בְּשִׁמְחוֹת
וּמִתְקִיעוֹת וּתְרוּעוֹת לְתְרוּעוֹת וּתְקִיעוֹת¹

ויקרא רבה פרשה ל סימן ב

"תודיעני אורח חיים, שובע שמחות את פניך, נעימות בימינך נצח" (תהילים טז יא)². אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, "תודיעני אורח חיים". אמר להם הקב"ה: הרי לכם עשרת ימים של תשובה שבין ראש השנה ליום הכיפורים. "שובע שמחות את פניך" ... אלו שבע מצוות שבחג: ד' מינין שבלולב, וסוכה, חגיגה ושמחה.³ מהו "נעימות בימינך נצח"? אמר ר' אבין: זה לולב. כמי שהוא נוצח ונוטל ביין⁴. משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ואין אנו יודעים מי הוא נָצוּחַ⁵, אלא מי שנוטל ביין בידו, אנו יודעים שהוא הנצוח. כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בראש השנה ואין אנו יודעים מי נצח. אלא במה שישראל יוצאים מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידם אנו יודעים שישראל הם הנצוחים. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם "ולקחתם לכם ביום הראשון"⁶.

שם סימן ז

"ולקחתם ביום הראשון" - זה יום ט"ו ואתה אומר ביום הראשון? ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר: משל למדינה שחייבת ליפס (מס) למלך והלך המלך לגבותה. בתוך עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו - התיר להם שליש ... בתוך חמשה מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו - התיר להם עוד שליש. כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו - והתיר להם הכל.⁷ אמר להם המלך: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. כך בערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן. ומראש השנה ועד יום הכיפורים היחידים מתעניין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן. וביום הכיפורים כולן מתעניין אנשים ונשים וטף והקב"ה אומר להם לישראל: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. ומיום הכיפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות: זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו. וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידם ומקלסים לשמו של הקב"ה. והקב"ה אומר להם: מה שהלך הלך, מכאן נתחיל החשבון. לפיכך משה מזהיר לישראל "ולקחתם לכם ביום הראשון"⁸.

¹ מתקיעות ותרועות של ראש השנה (ראש השנה פרק ד משנה ט) לתרועות ותקיעות של שמחת בית השואבה (סוכה פרק ה משנה ד). לכבוד החג נקטנו הפעם כשיטת בעל המדרש הגדול (ואחרים) שמקדים כל פרשה בפיט מעין העניין.
² פסוק מאד חגיגי המסיים פרק שכולו שגב וחגיגות ולכן הדרשן פשוט "חייב" לקשר אותו עם החגים. ראה דעת מקרא על הפסוק והפרק כולו בתהלים.
³ הוא מונה כאן רק את המצוות המפורשות בתורה. יש בחג הסוכות מצוות נוספות, שהיו נוהגות בבית המקדש, שהן ערבה, שמחת בית השואבה (החליל) וניסוך המים. לגביהן, בפרט ערבה וניסוך המים, יש דיונים רבים אם הם מהתורה, הלכה למשה מסיני או מדברי חכמים ונביאים. ראה ספרו של הרב ש.י. זיון מועדים בהלכה. עכ"פ מכאן נראה ששלוש מצוות נוספות אלה אינן באותה דרגה כמו שבע מצוות החג המפורשות בתורה.
⁴ ביין Bayon או Bayon היא מילה ביוונית שפירושה ענף הדקל שמניפים המנצחים בקרב. וגם מזכירה בצליל את המילה ימין.
⁵ מי המנצח. נצוח - הנ"ן בקמץ והוא"ו בחולם מלא. וביחד עם ההערה הקודמת קבלנו: "בימינך נצח" - הביין שביד המנצח.
⁶ מדוע העימות והניצחון הוא מול אומות העולם? כיצד' נכנסו אומות העולם לדין וחשבון שבין הקב"ה לישראל? בין הקב"ה וישראל בלבד (בלי אומות העולם), בראש השנה, ברור מאד של מי הניצחון ושל מי ההפסד. ראה פסיקתא רבתי, פרשה מ בחודש השביעי: "ואימתי הקב"ה דן את העולם ומזכה אותם? בראש השנה ... שהוא חפץ לזכות בריותיו ... וכן הוא אומר: ה' חפץ למען צדקו (ישעיה מב כא) שהוא חפץ להצדיק את בריותיו ... אמר רבי יהודה בר נחמן בשם ריש לקיש: אמר הקב"ה: בשעה שאני נוצח אני מפסיד, ובשעה שאנו נצוח אני משתכר. נצחתי לדור המבול והפסדתי, שאבדתי כל אותן האוכלוסים ... וכן בדור הפלגה, וכן בסדומיים, אבל במעשה העגל נצחתי משה ... ונשתכרתי כל אותם האוכלוסים. הוי מזכה אני לכל בריותי שלא נפסיד [אפסיד], לפיכך בראש השנה אני מזכה בריותי, כשאני דן אותם". אז שוב, מה עושות כאן אומות העולם? אולי אפשר לקשר את מעורבות אומות העולם כאן למדרש שיר השירים רבה ו ב: "בשלשה מקומות נתוכח הקב"ה עם ישראל ושמחו אומות העולם שמחה גדולה, ולבסוף יצאו בבושת פנים. בשעה שאמר להם הנביא (ישעיה א') לכו נא ונוכחה יאמר ה', שמחו אומות העולם, אמרו היאך הן יכולין להתוכח עם בוראן ...". ועדיין, עניין אומות העולם בימים הנוראים צריך עיון.
⁷ ראה מוטיב דומה במדרש בראשית רבה צד ט במשל האשה החכמה מבית אבל מעכה שהתחילה במספר של אלף אנשים שיואב תובע מהם ויורה בהדרגה. ושם היא מגיעה לשבע בן בכרי שמרד בדוד וכאן נמחל הכל ומתחילים דף חדש.
⁸ כאן הרעיון דומה, אך שונה. ביום הכיפורים נסגר החשבון, נמחק שליש החוב האחרון למלך, אך יום ראשון של סוכות יותר משהוא מסמל את הניצחון של ימים נוראים, הוא מתחיל חשבון חדש. אין זמן לחגיגות מנצחים, אנחנו כבר בקרב הבא. אין רגע אחד בו אפשר לנוח על זירי הדפנה (הדקל). אפילו ארבעה הימים שבין יום הכיפורים לסוכות הם כבר בחשבון החדש! ובמקבילה למדרש זה

פסיקתא דרב כהנא, פסיקתא אחריתא דסוכות

"באספך מרגנך ומיקבך". אמר ר' אלעזר בר מרום: למה אנו עושים סוכה אחר יום הכיפורים? לומר לך, שכן את מוצא בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי העולם וביום הכיפורים הוא חותם את הדין. שמא יצא דינם של ישראל לגלות. ועל ידי כן עושים סוכה וגולין מבתיהם לסוכה והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו לבבל...⁹

שם סימן ג

"פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם. תיכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל-יה" (תהילים קב יח-ט). ר' יצחק פתר המקרא בדורות הללו שאין להם לא מלך ולא נביא ולא כהן... ואין להם אלא תפילה זו בלבד. דבר אחר: אלו הדורות הללו שהם נטויים למיתה... שהקב"ה עתיד לברוא אותם בריה חדשה. ומה עלינו לעשות? ליקח לולב ואתרוג ולקלס לקב"ה. לפיכך מזהיר משה את ישראל ואומר: ולקחתם ביום הראשון.¹⁰

קהלת רבה פרשה א סימן א

"הבל הבלים" - ר' הונא בשם ר' אחא אמר: דוד אמר דבר אחד ולא פירשו, ופירשו שלמה בנו. שלמה אמר דבר אחד ולא פירשו, ופירשו דוד אביו. דוד אמר: "אדם להבל דמה" (תהילים קמד ד), לאיזה הבל? אם להבל של תנור - יש בו ממש. אם להבל של כירה - יש בו ממש. בא שלמה בנו ופירש, הדא הוא דכתיב: "הבל הבלים" אמר קהלת. ר' שמואל בר נחמן מתני לה בשם ר' יהושע בן קרח: לאדם ששופת שבע קדרות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו והבל של עליונה אין בו ממש.

שלמה אמר: "כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים ויעשם כצל" (קהלת ו יב), באיזה צל? אם כצלו של כותל - יש בו ממש. אם כצלו של דקל - יש בו ממש. בא דוד ופירש: "ימיו כצל עובר" (תהילים שם). ר' הונא בשם רב אחא: כהדין עופא דעבר וטוליה עבר עמיה (כאותו עוף שעובר וצילו עובר איתו). שמואל אמר: כצלן של דבורים שאין בו ממש של כלום.¹¹

שבת סוכת שלום, חג שמח ומועדים לשמחה

מחלקי המים¹²

מים אחרונים: ראה פסיקתא רבתי (איש שלום) הוספה א פרשה ד: "א"ר לוי: כך עלתה על דעתו של הקב"ה ליתן לישראל, רגל אחד בכל חודש שבקיץ: בניסן פסח, באייר פסח קטן, בסיון עצרת. וע"י עבירות ומעשים רעים שעשו את העגל שהו בידו שלשה: תמוז ואב ואלול. ובא תשרי ופרע את שלשתן: ריש שתא לקבל תמוז, צומא רבא לקבל אב, שבעת ימי החג

בתנחומא ויקרא, פרשת אמור, יש תוספת מעניינת: "אמר להם הקב"ה בעולם הזה אמרתי לכם שתעשו סוכה לשלם לי גמולי שעשיתי לכם". וזהו מקור מעניין לביטוי "סוכת שלום" - סוכה שבה עם ישראל משלם לקב"ה על חסדיו. סוכות כחג שמשלם וסוגר חשבון, אבל מיד גם ראשון לחשבון החדש. אין זמן נייטרלי. ועל הסוכה כגמול לקב"ה, כן או לא, יש להאריך בפעם אחרת.

⁹ מדרש ארץ ישראלי מובהק הרואה בירידה לבבל עונש... וגם מזכיר לנו את ארעיות הסוכה ששיבתה לא להנאה ניתנה. ראה טור אורח חיים סימן תרכח: "אע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך. ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו". ראה דברי הב"ח שם. ובכך נגענו בנושא גדול אחר שהוא טעמו של חג הסוכות עפ"י הפסוק בויקרא כג מג: "למען ידעו דר'תיכם פי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים". ראה דברי הרמב"ן ואבן עזרא על הפסוק שהם הטור. וזה נושא נכבד שבע"ה נדון בו בפעם אחרת ואכמ"ל.

¹⁰ בצוק העתים והכבדת עולן של מלכויות, צרות וגלות שוב אין קריאת ניצחון. אין מעבר חד מאימת יום הדין למצעד ניצחון עם עלי דקל של מי שיצאו נצוחים. אדרבא, אימת יום הדין "מי יחיה ומי ימות, מי במים ומי באש" נמשכת לתוך ימי השמחה ומאפילה עליה. אף אחד לא יכול להיות בטוח מה דינו. אך עדיין נותרה תמיד התקווה לבריאה חדשה, לשינוי וגאולה וליציאה מהגלות והצרות. את התקווה הזו שעם ישראל ידע לשמר בכל הדורות ולקלס בכל מצב, גם אלה "הנטויים למיתה", מסמל חג הסוכות.

¹¹ מדרש זה מקשר אותנו לחג הסוכות דרך ספר קהלת אותו אנו קוראים בשבת זו. אך יש לו, לדעתנו, גם נגיעה לנושא בו אנו דנים: הקשר בין ימים נוראים וחג הסוכות. הסוכה היא "לצל יומם" בהלכה ובאגדה. בהלכה, אין הסוכה כשרה עד שיהיה צילה מרובה מחמתה (סוכה פרק ב משנה ב, תוספתא סוכה פרק א הלכה ג), מי שמצטער בסוכה ואין צילה מסוכך עליו כראוי פטור ממנה (סוכה כו ע"א) ועוד. ובאגדה, הסוכה מסמלת את ענני הכבוד (סוכה דף יד ע"ב). צל וסוכה חד הם שהרי שמה של הסוכה נלקח מהסכך שהוא צילה ועיקרה. ביום הכיפורים אנו מדגישים את אפסיות הצל: האדם הוא "כצל עובר" (תפילת ונתנה תוקף), "ימינו כצל עובר" (פיוט לפני קדושה) ועוד. האמנם אין בצל כלום? האמנם חיי האדם הם כצילן של דבורים ותו לא? באה הסוכה, לאחר יום הכיפורים, ומסמלת את הצל שאיננו כענן כלה ולא כחלום יעוף. אלא "וספָה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מִזְרָם וממִטָּר" (ישעיהו ד ו). בצל העובר של עולם חולף זה בו אנו שרויים, יש יכולת לפעול ולעשות מעשים טובים, יותר מכל חיי הנצח והעולם הבא – "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא" (פרקי אבות ד ז). ומי שיודע להעריך צל זה אל נכון ולפעול איתו, עוד יזכה וישב בצילו של מי שאמר והיה העולם. כי גם זה אמר דוד המלך: "מה יקר חסדך אלהים, ובני אדם בצל כנפך יחסיו" (תהילים לו ח) וכבר דרשו על כך חז"ל במדרש רות רבה ה ד: "בוא וראה כמה גדול כוחן של צדיקים וכמה גדול כוחה של צדקה וכמה גדול כחן של גומלי חסדים שאין חסין לא בצל שחר ולא בצל כנפי ארץ ולא בצל כנפי שמש ולא בצל כנפי חיות ולא בצל כנפי כרובים ולא בצל כנפי שרפים, אלא בצל מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהלים ל"ו) מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפי יחסיו".

¹² מצוות ניסוך המים נוהגת כל שבעה כולל שבת (סוכה פרק ד משנה ז). בתקווה שערבו לכם מימנו כמי השילוח וגם אם לאו אל תרגמונו באתרוגים (סוכה פרק ד משנה ט, תוספתא סוכה פרק ג הלכה טג). ובזכות מים אלה נזכה למצוות ניסוך המים כהלכתה.

לקבל אלול". עיקר מגמתו של מדרש זה היא לדון בשבחו של שמיני עצרת שהוא החג "המקורי" של תשרי כפי שהוא מסיים שם: "אמר הקב"ה לאחרים הוא פורע ושלו אינו נוטל תן לו יומו לפיכך ביום השמיני". אבל ביני לביני, הוא מציג עמדה שונה מכל המדרשים שהבאנו, לפיה, ריכוז החגים בחודש אחד (בשלושה שבועות!) והמעבר החד ביניהם, לא היו "כוונת המחוקק" ורק החטא גרם. אך זהו מדרש יחיד וכל המדרשים שהבאנו אינם סבורים כך. ובע"ה נשוב לדון במדרש זה בשמיני עצרת שיבוא.